

"איראן תחילה" או "סוריה תחילה"

על הקשר בין המשבר האיראני לבין

המשבר הסורי

עמוס ידלין*

המשטר הסורי של הנשיא בשאר אסד ממשיך לטבוח בבני-עמו, ולמרות 15 אלף הרוגים עד כה ומאות הרוגים בכל שבוע, הקהילה הבינלאומית כמעט אינה עושה דבר מעבר להצהרות גינוי רפות, ועידות עקרות ותוכניות לא-רלוונטיות וחסרות-השפעה. רשימת הנימוקים להעדר פעולה אפקטיבית בסוריה הינה ארוכה, ומזכירה במידה רבה גם את הרשימה שבבסיס המדיניות הפסיבית מול תוכנית הגרעין הצבאית האיראנית. בלב ההתנגדות לפעולה פרו-אקטיבית והגישה הזהירה נמצאים הלקחים מאפגניסטן ומעיראק. הגישה המובילה כיום במערב בנוגע להתערבות צבאית היא גישה זהירה, בבחינת "שב ואל תעשה". טענה מרכזית נוספת נגד עשייה אקטיבית יותר בסוריה היא הפגיעה במערכה החשובה יותר של עצירת תוכנית הגרעין האיראנית. עם זאת ברור שדווקא עתה, כאשר בכירים במשטר אסד מזהירים כי חיסול הבכירים בצמרת הצבאית על ידי המורדים יביא לכך שהצבא יפעל בכל כוחו וללא ריסון¹, ולנוכח תקיפת האזורים האורבניים בנשק סטטיסטי והחשש מהפעלת נשק כימי נגד אזורים הנשלטים על ידי המורדים, הקהילה הבינלאומית חייבת לעשות מעשה לפני שיהיה מאוחר מדי.

המאמר מתייחס לטענות השונות, ובוחן שלוש עמדות מובילות בניסיון לעצב מדיניות מול שתי הסוגיות החשובות והדחופות ביותר במזרח-התיכון בקיץ 2012: 1. "הדיפלומטיה, הזהירות והקונצנזוס", להלן גישת "שב ואל תעשה" – הימנעות מפעילויות פרו-אקטיביות וב"חתימה גבוהה" בשתי הזירות, בגלל חשש מ"תוצאות לא-צפויות", ומתוך ציפייה להבשלת התנאים לחילופי משטר שיתרחשו "מבפנים" בשתי הזירות. 2. "איראן תחילה" – ויתור על פעילות אקטיבית בזירה הסורית כדי לשמר את "הפוקוס העולמי" במערכה מול איראן – ומתוך הבנה שזהו האתגר

אלוף (מיל.) עמוס ידלין הוא ראש המכון למחקרי ביטחון לאומי
* תודה לאבנר גולוב, עוזר מחקר לראש המכון, על תרומתו החשובה לכתיבתו של מאמר זה.

האסטרטגי החשוב יותר בין השניים. 3. "סוריה תחילה" – ריכוז מאמצים מדיניים בזירה הסורית כדי להפיל את משטרו של אסד, ובכך גם להחליש את עוצמתה האזורית של איראן.

התומכים בחלופות המדיניות השונות מציעים טיעונים מוסריים ומעשיים העוסקים באינטרסים של מדינות המערב. טיעונים אלה מנותחים במאמר זה על מנת להציג את שלוש החלופות בצורה השוואתית, ולהצביע על החלופה בעלת הבסיס המוסרי והריאלי החזק ביותר.

גישת "שב ואל תעשה"

התומכים במדיניות זו קוראים להימנע מהתערבות משמעותית בענייניה הפנימיים של סוריה, מעבר לפעילות הקיימת שנעשית ב"חתימה נמוכה". לדידם, התערבות חיצונית מסיבית עשויה לגרום להשלכות שליליות.²

ראשית, כפי שהניסיון של מדינות המערב בעיראק ובאפגניסטן מלמד, התערבות זרה במדינה אינה מסתיימת עם הפלת המשטרים. על הגורמים החיצוניים המעורבים מוטלת האחריות למעבר למשטר דמוקרטי, לשיקומה של המדינה ולשמירה על היציבות מפני גורמים המבקשים לערער אותה שוב. התערבות מערבית עלולה להוביל לפירוק מוחלט של מוסדות המשטר, ולהגביר את הכאוס במדינה ואת הטבח הבין-עמדי. מדינות המערב, ובראשן הנשיא האמריקני שנמצא בשנת בחירות, חוששות מהשלכות אלו, בעוד הכישלון הצורב בייצוב עיראק והנסיגה ממנה עדיין טרי, הנסיגה מאפגניסטן טרם הושלמה, גורלה של לוב לאחר הפלת קדאפי על ידי המערב עדיין מעורפל, והכלכלות המערביות מתמודדות עם השפעות המשבר הכלכלי העולמי. לפיכך, המתנגדים להתערבות בסוריה מבקשים להימנע מ"שקיעה בבון" ומקבלת אחריות על גורלה של מדינה מוסלמית נוספת. מבחינתם, ממשל אובמה מבקש להימנע מקידום צעד זה לפני הבחירות בחודש נובמבר, בשל חששו מהמחיר הפוליטי שהוא עלול לשלם.

חשוב לציין כי נוכח עכבותיה של טורקיה מקידום מערכה בינלאומית צבאית נגד משטרו של אסד, גם הדוקטרינה האמריקנית של "הובלה מאחור", כפי שבוצעה בלוב, רלוונטית פחות. למרות שאיפותיה של טורקיה להרחיב את השפעתה האזורית ולעצור את רצח הסונים בסוריה, היא חוששת מפני עימות שיפגע בקשריה המדיניים והכלכליים עם שתי ספקיות האנרגיה הגדולות ביותר שלה: רוסיה ואיראן. כמו כן, טורקיה חוששת מהתגברות המתח בינה לבין ארגוני הטרור הכורדיים שפועלים נגדה, כתוצאה מנפילתו של אסד. תפיסת יחסי החוץ שלה נשענת על פילוסופיה של "אפס בעיות עם שכנותיה", ושימוש בכוח כמוצא אחרון.³ טיעון מרכזי נוסף עוסק בלגיטימציה הפעולה. הדרישה להתערבות זרה בסוריה אינה זוכה ללגיטימיות בינלאומית – עקרון מפתח ב"דוקטרינת אובמה";

כל עוד לא ניתן לקדם החלטה במועצת הביטחון של האו"ם בשל התנגדות רוסית וסינית, וכל עוד הליגה הערבית אינה קוראת בפומבי לסיוע מערבי ומאפשרת להתערב במדינה מוסלמית נוספת, כדוגמת האישור שניתן במקרה הלובי – אין לגיטימיות בינלאומית להתערבות מערבית בזירה הפנימית בסוריה, והסבירות שהממשל האמריקני יסטה מהעיקרון שנדרשת "לגיטימציה נרחבת לפעולה" נמוכה.⁴

טענה נוספת שמושמעת היא שהאופוזיציה הסורית אינה מהווה אלטרנטיבה מעשית ואפקטיבית: אין מנהיג או קבוצה השולטים בפעילות האופוזיציה ומיועדים להחליף את שלטונו של אסד לאחר שייפול, אין גבולות גיאוגרפיים ברורים בין מתנגדי המשטר לבין תומכיו, קשה לעמוד על אופיים של הגורמים השונים של האופוזיציה הסורית ולא־ברורה זיקתם למערב.⁵ נוכח זאת, קיימת טענה שקשה להעריך במי נכון לתמוך, כדי לוודא שמחליפיו של אסד ישתפו פעולה עם המערב ולא יהיו גרוועים ממנו.⁶ אלה המתנגדים לכל פעולה טוענים כי בניגוד לזירה הלובית, שבה היה למערב פרטנר ברור שהוביל את ההתנגדות למשטר, בזירה הסורית אין זה המצב, כאמור. לכן, יש לאפשר לתהליכים פנימיים להתרחש, מתוך שאיפה שהם יאפשרו חילופי שלטון, ללא התערבות חיצונית העלולה להחמיר את המשבר במדינה.

טיעון נוסף בזכותה של מדיניות "שב ואל תעשה" הוא שהתערבות מערבית בסוריה תגרום נזק, משום שהיא עלולה דווקא לחזק את המשטר. מעורבות מערבית תשמש כלי תעמולתי בידי משטר אסד, שיטען כי מדינתו מותקפת על ידי כוחות זרים והמורדים נתמכים בידי האמריקנים והישראלים, וכי ונגזלה מידי העם הסורי היכולת לקבוע את עתידו, ולפיכך תפקידו של המשטר הוא להגן על סוריה מפני הכיבוש המערבי. בסופו של יום תרחיב מעורבות זו את בסיס הלגיטימציה של שלטונו של אסד, ותפגע בלגיטימיות של האופוזיציה הסורית.⁷

נוסף לכך וכנימוק מרכזי ממשי נגד ההתערבות, מוצג אתגר צבאי מורכב בהתמודדות עם הצבא הסורי עקב גודלו של סדר־הכוחות הסורי, והנשק המתקדם יותר מזה שצבאות המערב נדרשו להתמודד עמו בזירה הלובית. ראשית, בניגוד ללוב, הכוחות המערביים יתקשו הרבה יותר לפעול בחופשיות בשמי סוריה: חיל־האוויר הסורי מונה מספר מאות מטוסים, וצבא סוריה מחזיק במערכות הגנה אווירית רוסיות מתקדמות, שצבאות המערב טרם התמודדו עמן.⁸ שנית, צבאות המערב יאלצו לפעול מול מדינה בעלת מאגרי נשק כימי וביולוגי מהגדולים בעולם, המחזיקה גם ארסנל נרחב של טילים בליסטיים ורקטות ארוכות־טווח.⁹ כיוון ששטחה של סוריה קטן בהרבה משטחה של לוב, צבא סוריה צפוי להוות אתגר משמעותי לכוחות מערביים, שינסו להתערב כדי להבטיח אזורי חיץ או "אזורים ללא טיסה".

מגוון הטיעונים שהוצגו – ובמרכזם הצורך בלגיטימיות בינלאומית ובקואליציה מערבית מגובשת, והחשש מפני כוחה הצבאי של סוריה – משמשים את אלה הדוגלים בגישת "שב ואל תעשה"¹⁰. טיעונים אלה הועלו במפורש על ידי נשיא ארצות-הברית, ברק אובמה, במסיבת עיתונאים בחודש מרס, בבואו להצדיק מדיניות של הימנעות מהתערבות אמריקנית בסוריה.¹¹

"איראן תחילה"

התומכים במדיניות של "איראן תחילה" הם חלק מהמחנה המתנגד להתערבות זרה משמעותית בסוריה, ומוסיפים לטיעונים שהובאו לעיל את ההשלכות השליליות של התערבות זרה בסוריה על המערכה הבינלאומית נגד איראן.¹² ראשית, הם טוענים כי פתיחת חזית סורית תפגע במומנטום של מהלך הסנקציות על איראן. תשומת הלב העולמית תוסט לסוגיית המדיניות והאירועים בסוריה, והיכולת המוגבלת לנהל מערכה בשתי זירות במקביל תקנה לאיראנים זמן להמשיך בתוכניתם הגרעינית הצבאית. מזכירת המדינה קלינטון רמזה על כך כאשר הסבירה שהתמודדות עם האתגר האיראני חשובה בהרבה מהמשבר בסוריה.¹³ נוסף לכך, יציאה גלויה נגד התמיכה הרוסית במשטר אסד עלולה להעמיק את הקרעים בין חברות ה-P5+1, ולפגוע באחד ההישגים החשובים ביותר במערכה הבינלאומית נגד איראן: הצטרפותן של רוסיה וסין לצד מדינות המערב בשולחן הדיונים מול ההנהגה האיראנית, בנוגע לתוכנית הגרעין הצבאית שלה. חשש זה מוצדק נוכח הדבקות שגילתה מוסקבה עד כה בהגנה על שלטונו של אסד בשלוש הצבעות וטו במועצת הביטחון של האו"ם, ולנוכח האינטרסים הרוסיים בסוריה.¹⁵

חשש נוסף הוא כי הרחבת המערכה נגד אסד תוביל לזליגת האירועים אל מעבר לגבולות סוריה, ולמלחמה אזורית. הרחבת התמיכה באופוזיציה הסורית תהווה איום מיידי על שלטונו של אסד, ותשמש הצדקה להתערבות גורמים נוספים המעוניינים בשרידות המשטר הסורי הנוכחי, כגון איראן וחזבאללה. הנרי קיסינג'ר¹⁶ מזהיר במאמרו מפני התערבות צבאית בסוריה, שעלולה להוביל לעימות אזורי. איומיהם של חזבאללה וחסן נסראללה כי מלחמה בסוריה לא תישאר בגבולות המדינה בלבד, ושל דובר הפרלמנט האיראני¹⁷ כי "אם המערב יתקוף בסוריה – ישראל תיפגע" מחזקים את הטענה שצעד בינלאומי משמעותי נגד משטר אסד עלול להגביר את המתח הקיים בין איראן ו"גרורותיה" לבין בעלות-בריתן של ישראל ושל ארצות-הברית באזור, ולהוביל לתוצאה לא-רצויה – מלחמה אזורית. כיוון שהמערב בראשות ארצות-הברית מבקש למנוע תרחיש של מלחמה אזורית בבואו להתמודד עם סוגיית תוכנית הגרעין הצבאית של איראן, אין היגיון לקדם תרחיש כזה דווקא מול הסוגיה הסורית, שחשיבותה פחותה לאינטרסים המערביים והישראליים באזור.

"סוריה תחילה"

הטיעונים המעשיים והמציאותיים של תומכי שתי הגישות שפורטו לעיל אכן מצביעים על הסיכונים הטמונים בהתערבות זרה, אולם בחינה רחבה יותר של הקשר בין האינטרסים המערביים בזירה הסורית לבין אינטרסים המערביים בזירה האיראנית מלמדת כי בין שלוש החלופות המוצעות, קדימות להתערבות בסוריה הינה החלופה המועדפת ביותר לקידום האינטרסים המערביים באזור, ומובן שהיא גם החלופה המוסרית ביותר.

על המערב מוטלת החובה המוסרית לנסות לעצור את שפיכות הדמים שמתרחשת בסוריה, שבה נרצחים אזרחים חפים מפשע מכל העדות מדי יום, ומבוצעים פשעי מלחמה בידי משטר אכזרי, תוך טיעון ה"ריבונות" וטיפול בבעיות פנימיות. בשנת 2005 קבע האו"ם כי מן הראוי ש"האחריות להגן" (Responsibility to Protect) תהיה נורמה מקובלת במשפט הבינלאומי. נקבע כי אם מדינה אינה מקיימת את חובתה להגן על אזרחיה מפני פשעי זוועה המוניים¹⁸, הקהילה הבינלאומית מחויבת להתערב עד כדי שימוש באמצעי כפייה לעצירת הזוועות. החלטה זו היוותה את הבסיס המוסרי להתערבות הבינלאומית בלוב, והיא מחייבת את מנהיגי המערב, שתפקידם להגן על הערכים המערביים, לפעול יחד עם הליגה הערבית ובמסגרת מוסדות האו"ם על מנת לקדם פתרון בר-קיימא ומהיר שישים קץ לשפיכות הדמים בסוריה.¹⁹ אם רוסיה וסין תאפשרנה צעד כזה, מן הראוי שהוא ייעשה במסגרת מועצת הביטחון של האו"ם. אולם, אם מוסקבה ובייג'ינג ימשיכו להגן על משטרו הרצחני של אסד כדי לשמור על האינטרסים שלהן בסוריה, "האחריות להגן" תהיה בסיס ללגיטימיות של התערבות חיצונית בסוריה.

טיעונים נוספים כבדי-משקל, מעבר להצדקה המוסרית, קוראים לפעולה אקטיבית יותר מול סוריה. ראשית, הפלת משטרו של אסד בסוריה תפגע בוודאות ותשביר את החוליה המרכזית בציר טהראן-דמשק-ביירות, ובכך תצמצם את ההשפעה האיראנית בלבנט.²⁰ סוריה היא שחקן המחבר גם גיאוגרפית וגם מדינית בין ההנהגה האיראנית לבין שלוחותיה של איראן באזור: חזבאללה וארגוני הטרור הפלסטיניים. המתח שפרץ בין הנהגת חמאס בדמשק לבין משטרו של אסד הינו דוגמה לאתגרים ש"ציר הרשע" האזורי נאלץ להתמודד עמם עקב התמשכות המהומות בסוריה. שר הביטחון, אהוד ברק, טען בראיון לרשת CNN כי נפילתו של אסד תערער את יחסי הכוחות האזוריים בין בעלי-בריתה של איראן לבין יריבותיה, ותחליש את ההשפעה האיראנית באזור.²¹ כיוון שאיראן מבקשת להרחיב את ההגמוניה האזורית שלה ולהפיץ את "המהפכה האסלאמית" באזור, פגיעה בברית האזורית שלה פירושה קידום היציבות האזורית. מדובר באינטרס מערבי חיוני גם בהקשר של המערכה המדינית נגד תוכנית הגרעין האיראנית, גם בהקשר

של קידום תהליך השלום וגם בהקשר של המאמצים המערביים לקדם יציבות במזרח-התיכון, אשר מאופייין בשנה וחצי האחרונות בחוסר יציבות.²² שנית, על המערב לעצור את שפיכות הדמים לפני שמעגלי האלימות יתרחבו ויגרמו לאובדן שליטה מוחלט במדינה. התרחבות מעגל האלימות בסוריה מגדילה את ממדי המאבק העדתי בתוך סוריה. בכל יום שבו נמשך הטבח נוספים למעגל זה משפחות ושבטים פגועים, שיבקשו לנקום בעדה העלווית על מעשי המשטר, לאחר שזה ייפול. אילו עזב אסד לפני שנה, הפיוס בסוריה ושיקומה היו קלים בהרבה. ככל שמעגל האלימות יתרחב וימשך, יקטנו הסיכויים לצמצום שפיכות הדמים בסוריה במהלך העימות עם משטרו של אסד, ותצטמצם היכולת להשיג יציבות, סדר ציבורי ותהליך של מעבר למשטר דמוקרטי. כלומר, ככל שמעגל האלימות בסוריה מתרחב ומתארך, סוריה מתקרבת לנקודה שבה היא תדרדר למלחמת אזרחים בהיקף ובעוצמה כאלה שיפלגו את המדינה על בסיס עדתי ודתי, ויפגעו ביכולת לשקם ולאחד את המדינה ביום שאחרי נפילת משטר אסד.

בהקשר זה, חשוב להדגיש כי הזהות העדתית הינה סוגיה מרכזית במזרח-התיכון, ועל כן היא מהווה "חבית נפץ אזורית" שעלולה להתפוצץ כתוצאה מאירועים פנימיים בסוריה. אירועי האלימות האחרונים בלבנון מצביעים על פוטנציאל הנפיצות הגבוה הקיים במדינה זו, ועל הסיכון ל"זליגה" של המתח העדתי מסוריה למדינות האזור.²³ התרחבות מעגל האלימות אל מחוץ לגבולות סוריה מסוכנת מאוד בתקופה המאופיינת בחוסר יציבות גם במדינות שכנות לסוריה: ירדן, לבנון ועיראק. לכן, אלה המתנגדים להתערבות בסוריה מחשש להסלמת המאבק בתוך סוריה ומחוץ לגבולותיה, בעצם מעודדים מדיניות הטומנת בחובה סיכון רב להתממשות תרחיש זה, בהעדר שליטה באירועים. החשש מפני אובדן השליטה על הנעשה בסוריה והסלמה אזורית פוטנציאלית מחייב התערבות שתכליתה "לכבות את האש", כל עוד ניתן לעשות זאת.

טיעון נוסף בעד התערבות חיצונית בסוריה הוא, שהמערב נדרש לפעול כדי למנוע את עליית הסבירות לשימוש במאגרי הנשק הכימי של אסד ואובדן השליטה בהם. תרחיש מסוכן זה עלול להתממש אם אסד ומפקדיו יעריכו כי הם עומדים בפני תבוסה, וישתמשו בנשק להשמדת המונים כמוצא אחרון, או יעבירו נשק מסוג זה לארגוני טרור, כדי שיבצעו את המשימה בעצמם. הסבירות לתרחיש זה עולה נוכח ה"מכה" שמשטר אסד ספג כאשר חמישה מבכירי מנגנוני הביטחון שלו חוסלו בידי המורדים. יתרה מכך, ככל שהמשטר יאבד את יכולתו לשלוט, תיפגע יכולתו של הצבא הסורי לשמור על בסיסיו. עריקה של חיילים כתוצאה ממרד במשטר הדיכוי של אסד, כאוס בשרשרת הפיקוד של הצבא הסורי או התקפות מוצלחות של גורמי אופוזיציה על בסיסי הצבא – גם אלה יכולים להוביל למצב שבו הנשק הכימי של סוריה יגיע לידי גורמי טרור קיצוניים שיבקשו להשתמש בו

בתוך סוריה, או מול מטרות מערביות. הכנסת כוחות לסוריה, או תקיפת אתרי הנשק להשמדת המונים מהאוויר תאפשר לטפל בסיכון משמעותי זה.²⁴ יתרה מכך, התערבות מערבית משמעותית בסוריה תהווה איתות לנכונות של מדינות המערב לשמור על ערכיהן ועל האינטרסים שלהן במזרח-התיכון מול משטרים רודניים. איתות מסוג זה "שכנע" את ההנהגה באיראן לעצור את תוכנית הגרעין הצבאית שלה לאחר שארצות-הברית ובעלות-בריתה פלשו לעיראק כדי להפיל את שלטונו של סדאם חוסיין בשנת 2003.²⁵ אולם, לפני תשע שנים לא עמדה הסוגיה האיראנית במרכז הדיון הבינלאומי. כיום, כאשר הקהילה הבינלאומית כולה עוסקת בפרויקט הגרעין הצבאי האיראני, איתות מסוג זה עשוי להוות תמריץ משכנע בעיני ההנהגה האיראנית לעצור את תוכנית הגרעין הצבאית שלה, או לכל הפחות, לפתוח במשא-ומתן רציני עם מדינות המערב כדי להגיע להסכם שיבטיח את מאפייניה האזרחיים של התוכנית, ושיהיו בו ביטחונות כנגד פריצה איראנית לפצצה. המבקשים למנוע פגיעה במערכה הבינלאומית נגד איראן באמצעות ויתור על הסוגיה הסורית אינם מתמודדים עם הטענה, שהעדר תגובה מערבית למדיניותו הבעייתית של אסד עלול להתפרש כחולשה מערבית, ובסופו של יום לעודד את טהראן להמשיך להתבצר בעמדותיה, ולהמשיך בהתרסה ובפיתוח תוכניתה הגרעינית. זאת לנוכח חוסר יכולתו של המערב להגיב ביעילות ובנחישות על התנהגות המשטר הסורי.

בקשר לסוגיית ההנהגה העתידית של סוריה, המדיניות של "סוריה תחילה" מציעה מענה טוב יותר מזה של המדיניות המוצעת על ידי המתנגדים להתערבות מערבית בסוריה. דווקא משום שאין גורם אופוזיציוני חזק דיו בסוריה, שניתן לפעול עמו ולבטוח בו ביום שלאחר נפילתו של אסד, יש צורך במיפוי הגורמים הפועלים בסוריה כיום, ובחיזוק הגורמים אשר ניתן לצפות בסבירות גבוהה כי יפעלו בשיתוף פעולה עם המערב. ודאי שאין להשאיר זאת "בידי הגורל". עלייתו של חמאס בעזה ועלייתם של 'האחים המוסלמים' במצרים מצביעים על הצורך בהשפעה מערבית שתבטיח יציבות וקיום ערכים דמוקרטיים בעתיד, ככל הניתן. אלה המתנגדים להתערבות זרה בסוריה אינם מתייחסים לכך שאסד כבר ניסה ונכשל בגיוס תמיכה בקרב בני עמו, באמצעות הפצת הטענות כי הוא מגן על סוריה מפני גורמים מערביים וטרוריסטיים המבקשים לכבוש אותה.²⁶ המתנגדים למדיניות "סוריה תחילה" מבקשים למנוע הסלמה מיותרת והשקעת משאבים מערביים במדינה מוסלמית בלתי-חשובה בתקופה של אי-ודאות פוליטית וכלכלית, אולם גישה זו מתעלמת מכך שהימנעות משימוש מצומצם בכוח עלולה להוביל דווקא לתוצאות הרסניות ולא-רצויות, שיחייבו התערבות משמעותית יותר בעתיד, או ויתור על אינטרסים מערביים באזור.

סיכום: "סוריה תחילה" הינה החלופה המוסרית והיעילה מול דמשק וטהראן

לסיכום סוגיית הקשר האיראני-סורי, שלוש גישות רווחות בנוגע למדיניות המערב בסוריה לנוכח המערכה מול תוכנית הגרעין האיראנית: הימנעות גורפת מהתערבות צבאית בשתי הזירות, "הקרבת" הסוגיה הסורית לטובת שימור המומנטום במערכה מול איראן וריכוז מאמצים בסוריה, כדי ליצור תנאים נוחים יותר למערכה מול איראן, "ביום שאחרי" נפילתו של אסד. בעוד שתי הגישות הראשונות מסיקות כי אין להתערב לשם עצירת הטבח המתבצע בסוריה, נראה כי הגישה השלישית, התומכת בהתערבות חיצונית משמעותית בסוריה, היא החלופה הטובה ביותר למערב. בנוסף, יש לשים לב לקשר החזק בין הזירה הסורית לבין זו האיראנית – פעולה בסוריה עשויה להוביל לתנאים אסטרטגיים טובים יותר מול הזירה האיראנית בעתיד. מסקנה זו חשובה נוכח התבטאויותיהם של הנשיא אובמה ושל מזכירת המדינה קלינטון, אשר הסבירו כי המערכה הסורית "מסובכת" ואינה מאפשרת התערבות כמו במקרה הלובי, והזהירו כי התערבות זרה בסוריה עלולה להעיב על המאמצים המערביים במערכה המרכזית – מול איראן.

לסיום, חשוב לציין כי איננו קוראים לפלישה קרקעית לסוריה, כפי שנעשה בעיראק או באפגניסטן. אין מדובר ב"מגפיים על הקרקע". המודל המומלץ הוא לפי ההתערבות הצבאית הבינלאומית בקוסובו בשנת 1999, או בלוב ב־2011: כוח אווירי מערבי שסולל את הדרך לשינוי השלטון. אם יהיה צורך בהפעלת כוחות רגליים, יש הגיון וסבירות שכוח טורקי-מוסלמי יעודי יבצע משימות אלו במסגרת מערכה רחבה בהובלתן של מדינות המערב. האסטרטגיה המומלצת מול סוריה היא נקיטת צעדים הדרגתיים שישכנעו את אסד כי מהלך צבאי הוא אפשרות ריאלית ואמינה: החל מתזוזת כוחות (נושאות מטוסים לאזור היס-התיכון, דיוויזיות טורקיות לגבול עם סוריה וכו'), דרך גיחות צילום ואיסוף מודיעין, הכרזה ואכיפה של אזורים "ללא טיסה" (No Fly Zone) ומסדרונות הומניטריים, ועד תקיפת מערכות ההגנה האווירית הסורית. במקרים הקיצוניים ניתן להרחיק עד תקיפת מרכזי השלטון הסוריים, בסגנון התקיפות על מבצרו של קדאפי בבאב־אל-עזיזה. חשוב ביותר להבהיר לאסד שאין לו חסינות מפני התערבות בינלאומית. רק אם אסד יבין כי כוונות המערב רציניות והוא נחוש לקדמן, גם באמצעים צבאיים, יגדלו הסיכויים להשיג הסכם שיוביל לעזיבתו ולהפסקת שפיכות הדמים בסוריה, לפני התרחבות הטבח לממדים גדולים עוד יותר. כך תימנע התדרדרות למלחמת אזרחים רחבת־היקף ובלתי־ניתנת לריסון, אשר תקשה מאוד את המעבר למודל דמוקרטי יותר ואת שיקום המדינה.

הערות

- 1 ראו: "Tanks roll on Damascus as violence reigns," *Al-Jazeera*, July 19, 2012.
- 2 ראו: הנרי קסינג'ר טוען במאמרו שיש להגביל את ההתערבות האמריקנית לסיוע הומניטרי בלבד. Kissinger, Henry A. Syrian intervention risks upsetting global order. *Washington Post*. June 2, 2012.
- 3 לדיון בדבר המדיניות הטורקית הרצויה בסוריה, ראו: The Intervention Dilemma. *Project Syndicate*. June 8, 2012. <http://www.project-syndicate.org/commentary/the-intervention-dilemma>
- 4 בראיון לצ'ארלס רוז, עומדת שרת החוץ הילרי קלינטון על חשיבותן של הליגה הערבית ומועצת הביטחון של האו"ם ללגיטימיות של מדיניות הקהילה הבינלאומית בסוריה. Taspinar, Ömer, "Explaining Turkey's inaction in Syria". *Today's Zaman*. May 6, 2012; Kasapoğlu, Can. *Is Turkey Getting Dragged into War with Syria?* BESA Center Perspectives Paper No. 170, April 18, 2012.
- 5 הטענה המרכזית עוסקת בטשטוש הגבולות שבין האופוזיציה הסורית הלאומית לפעילות ארגוני טרור במסווה של האופוזיציה. ראש המודיעין הלאומי של ארצות הברית, ג'יימס קלאפר, הצביע על ניסיונותיו של ארגון אל-קאעדה להסתנן לשורות האופוזיציה. Miller, Greg. Al-Qaeda infiltrating Syrian opposition, U.S. officials say. *Washington Post*. February 16, 2012.
- 6 מזכירת המדינה קלינטון הסבירה בראיון לצ'ארלס רוז, כי היעדר מנהיגות דומיננטית אחידה בקרב האופוזיציה הסורית, מהווה בעיה מרכזית בקידום הסיוע האמריקני לאופוזיציה.
- 7 מזכירת המדינה, הילרי קלינטון, מחזקת טיעון זה בראיון עם צ'ארלס רוז דווקא כאשר היא מתייחסת לתמיכת הממשל האמריקני במחאות התנועה הירוקה באיראן בשנת 2009. לטענתה, הממשל האמריקני קיבל מסרים ברורים מגורמים באופוזיציה האיראנית, כי המסר התומך מצד ארצות הברית פגע בלגיטימיות של פעילות האופוזיציה.
- 8 מדובר בעיקר בטילי קרקע-אוויר. "Double Digit": SA-17, SA-19, SA-22. U.S. Department of State. *Conversations on Diplomacy Moderated by Charlie Rose*. June, 20, 2012. Available at: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/06/193554.htm>
- 9 INSS. Military Balance Files - Syria. Retrieved at July 2, 2012 from- <http://www.inss.org.il/weapons.php?cat=283>
- 10 סטיב ג'ונס משתמש בטיעונים אלה, כדי להסביר, כי ארצות הברית צריכה להימנע מהתערבות בסוריה. ראו: Jones, Steve. Why No U.S. Intervention in Syria? Retrieved at July 2, 2012 <http://usforeignpolicy.about.com/od/middleeast/a/Why-No-U-S-Intervention-In-Syria.htm>
- 11 The White House - Office of the Press Secretary. *Press Conference by the President: March 6, 2012*. Available at: <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/06/press-conference-president>
- 12 דוגמא לגישה זו הינה מאמרו של אהרון דיוד מילר, המזהיר, כי גם התערבות מוגבלת בסוריה לשם יצירת אזורי ביטחון עלולה לפגוע במערכה נגד תכנית הגרעין הצבאית האיראנית. Miller, Aaron David. Creating Syria Safe Zones Is a Dangerous Step Toward War. *Bloomberg*. May 13, 2012.

- 13 בראיון לצ'ארלס רוז קלינטון טענה: I just think the Iranian issue there is far more important really than how we resolve the Syrian issue."
- 14 קבוצת ה-P5+1 מורכבת מחמש החברות הקבועות במועצת הביטחון של האו"ם (ארצות הברית, רוסיה, סין, בריטניה וצרפת) וגרמניה.
- 15 על האינטרסים של רוסיה בסוריה ראו: מגן, צבי. **רוסיה במזרח התיכון – מדיניות במבחן**, מזכר 118, המכון למחקרי ביטחון לאומי, יוני 2012. ראו גם: Khlebnikov, A. "Why is Russia Standing by Syria?" *Tel Aviv Notes*, Nos. 5, 18, Moshe Dayan Center, Tel Aviv University, September 26, 2011.
- 16 Kissinger, Henry A. "Syrian Intervention risks upsetting global order." *Washington Post*. June 2, 2012.
- 17 נחמיאס, רועי. "נסראללה: אם תתקפו באיראן, צפו למלחמה כוללת". **ידיעות אחרונות**, נובמבר 2011, 11; "איראן מאיימת: אם המערב יתקוף בסוריה – ישראל תיפגע", **מעריב**, 30 במאי 2012.
- 18 במסגרת הגדרת הנורמה נקבע, כי רשימה זו כוללת רצח עם, פשעי מלחמה, פשעים נגד האנושות וטיהור אתני.
United Nations General Assembly, Sixtieth session, items 48 and 121 of the provisional agenda. "2005 World Summit Outcome", Available at: <http://www.who.int/hiv/universalaccess2010/worldsummit.pdf>
- 19 למרות שהחלטה זו היוותה הבסיס לגיטימיות של ההתערבות הבינלאומית בלוב, פרופסור ניי טוען במאמרו, כי "החובה להגן" מתייחסת בעיקר לשימוש ב"עוצמה רכה" (דיפלומטיה) ולא לשימוש באמצעי כפייה אלימים.
- 20 Berti, Benedetta and Guzansky, Yoel. "Crushing the Radical Axis." *The National Interest*, January 26, 2012.
- 21 CNN's Amanpor: Interview with Ehud Barak. April 19, 2012. Available at <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/1204/19/ampr.01.html>
- 22 Rubin, James P. "The Real Reason to Intervene in Syria." *Foreign Policy*. June 4, 2012.
- 23 דיויד איגנשיוס מדגיש את העלייה במתח הבין-עדתי בסוריה, בירדן ובעיראק, ואת החשש מכך שמתח זה יצית עימותים גדולים במדינות אלה. Ignatius, David. "Syria's restless neighbors", *Washington Post*, May 24, 2012.
- 24 ישנם חוקרים המצביעים על סיבה זו כתמריץ העיקרי להתערבות בסוריה. לדוגמה: Charles P. Blair, "Fearful of a nuclear Iran? The real WMD nightmare is Syria," *Bulletin of the Atomic Scientists*, March 1, 2012. Available at, <http://thebulletin.org/web-edition/op-eds/fearful-of-nuclear-iran-the-real-wmdnightmare-syria>
- 25 קם, אפרים. "מעמדה האזורי של איראן – השפעה מתרחבת בצד חולשות". בתוך: **הערכה אסטרטגית לישראל 2011**. המכון למחקרי ביטחון לאומי, תל אביב, 2011, עמ' 69.
- 26 בנאומו בפרלמנט האשים אסד "כוחות חיצוניים" במהומות המתרחשות במדינה. הוא הסביר, כי מדובר בגורמים מערביים וישראליים ובגורמי טרור, המבקשים לפגוע בעצמאותה של סוריה. ראו: **הארץ**, 3 ביוני 2012.